

A publikációk tudományágak szerinti megoszlása a világhálón: a brit jelenlét statisztikai elemzése

Publikációs tevékenység; Számítógép-hálózat; Tudománymetria

A világháló a tudományos kommunikáció fontos eszközévé vált a kutatók számára. Az információk korban az internetet nem használó szakemberek és tudósok azt kockáztatják, hogy ismeretlenek maradnak, és nem veszik figyelembe a munkásságukat. A jelen cikk egy statisztikai módszert mutat be, amellyel felmérhető az egyes tudományterületek „webes jelenlétének” mértéke a brit egyetemeken. A felmérést öt széles szakterület szerint végezték, és az online jelenlét vagy hatás (impact) megállapítására link-számlálást alkalmaztak. Az eredmé-

nyek azt mutatják, hogy az egyetemeken a szakterületek közül a természet- és mérnöki tudományok dominálnak, de – méreteikhez képest – a humán tudományok és a művészetek jelenléte is magas. Ez azt mutatja, hogy nemcsak a természettudományokra jellemző a magas jelenlét. A kutatásokat finanszírozó testületeknek fontolóra kell venniük, hogy mit tegyenek az alacsony jelenlétű szakterületek fellendítéséért.

(Autoref. alapján)

Információszervezés

Lásd 193

KÖNYVTÁR- ÉS TÁJÉKOZTATÁSÜGY

Nemzetközi könyvtárügy

04/178

ŠRAJBERG, Ā.L.: Konceptci razviti MBIAC: učet poraženij i pobed = Naučn.-Teh.Bibl. 2004. 3.no. 5–12.p.

A Nemzetközi Könyvtári, Információs és Elemző Központ fejlesztési koncepciója: a kudarcok és eredmények számba vétele

Együttműködés -nemzetközi; Kulturális kapcsolatok; Nemzetközi tájékoztatási központ; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági

A Nemzetközi Könyvtári, Információs és Elemző Központ (Meždunarodnyj bibliotečnyj, informaci-

onnyj i analitičeskij centr = MBIAC) ill. központok célja az volt, hogy az USA-ban, majd később más országokban is, olyan nonprofit intézményeket alakítsanak ki, amelyek operatív módon bemutatják, képviselik és terjesztik az orosz és a többi FÁK-tagország könyvtárainak és információs központjainak termékeit és szolgáltatásait. Ez a tevékenység nem tartozik sem a kulturális képviseltek, sem a különböző országokban működő Orosz Tudomány és Kultúra Háza feladatai közé, ezekkel együttműködik és kiegészíti őket.

Az első központ 1999-ben nyílt meg az USA-ban. Bár az elképzelést minden hatóság jóváhagyta, a központ fenntartása anyagi nehézségekbe ütközött. Az orosz minisztériumok mint fenntartók egymás-

ra mutogatnak, leginkább az Orosz Kulturális Minisztérium az „Orosz könyvtár Amerikában” projekt keretében adott némi támogatást. Az amerikai hatóságok sem nagy lelkűek: bár nonprofit intézményről van szó, de mivel az orosz könyvtárak szolgáltatásait képviseli, véleményük szerint Oroszországnak kellene finanszíroznia a központot. A harmadik bevételi forrás a különböző pályázatok (grant) lehetnének, de az orosz szakemberek nem voltak eléggé felkészültek a „fundraising” művelésében. Így az egyetlen működő forrás, amelyre számítani lehet, a szolgáltatások utáni bevételek. Ebből tudják fenntartani a washingtoni és a moszkvai irodát, valamint a Kijevben, Belorusziában, Kazahsztánban és Üzbegisztánban lévő képviselőket. A főbb információs, konzultációs és oktatási szolgáltatások a következők:

- Orosz és FÁK-tagországok beli könyvtári és egyéb kiadványok felkutatása, eljuttatása a megrendelőkhöz;
- Segítségnyújtás a könyvkereskedelmi forgalomban lévő könyvek keresésében és beszerzésében;
- Egyes CD-ROM-kiadványok, szabványok és szabadalmak felkutatása és eljuttatása a megrendelőkhöz;
- A partnerintézmények szolgáltatásainak közreadása az MBIAC szerverén, pl. elektronikus és központi katalógusok, adatbázisok, elektronikus könyvtárak és más publikált dokumentumok elérhetővé tétele;
- Az IRBIS könyvtár-automatizálási rendszer terjesztésének, üzembe helyezésének, szervizelésének támogatása,
- Részvétel a Crimea és a Libkom nemzetközi konferenciák szervezésben;
- Tudományos-ismeretterjesztő rendezvények szervezése orosz és más könyvtári-információs szakemberek részvételével;

- Az USA-ból és más országokból ajándékként felajánlott folyóiratok és könyvek eljuttatása az orosz könyvtárakba.

A fentiek alapján is érthető, hogy a központ legfontosabb feladata a biztos pénzügyi alapok megteremtése, amihez három fő irányt jelöltek ki:

1. Az állami projektekben való részvétel folytatása (pl. „Orosz könyvtár Amerikában”, „Internet-portál az orosz könyvtárak termékeinek és szolgáltatásainak elérhetővé tételére”).
2. Részvétel a pályázati úton támogatott szakmai projektekben.
3. Részvétel az ún. kisebb pályázati programokban.

Ez utóbbi tűnik a legtöbbet ígérőnek, mivel céljuk éppen az olyan ismert és népszerű ismeretterjesztő rendezvények támogatása, mint amilyeneket az MBIAC szervez, vagy amilyenekben részt vesz, és amelyeken általában részvételi díj van (pl. Online kiállítás az USA-ban, szakmai utak, Skandináviába, Nagy-Britanniába stb.).

(Viszocsekné Péteri Éva)

04/179

WOLDERING, Britta: EU-Projekt The European Library (TEL) erfolgreich abgeschlossen = Z. Bibliothekswes. Bibliogr. 51.Jg. 2004. 1.no. 8–16.p.

Res. angol nyelven

Sikeresen lezárult az Európai Unió „Az Európai Könyvtár” (TEL) nevű projektje

Bővebb ismertetését lásd: TMT, 2004. 9. sz 398-400. p.

Együttműködés -nemzetközi; Elektronikus könyvtár; Honlap; Nemzeti könyvtár; Számítógép-hálózat

Az Európai Könyvtár (The European Library, TEL), nyolc európai nemzeti könyvtár és az olasz központi katalogizálási ügynökség (ICCU) közös projektje, amely az Európai Nemzeti Könyvtárak Konferenciájának (CENL) égisze alatt jött létre, 2004. január 31-én sikeresen lezárult. A program

célja az alábbiakban foglalható össze: egyetlen közös felületen elérni a könyvtárak katalógusait, és ezáltal egy virtuális európai könyvtárat hozni létre. (A tervet 36 hónapig az Európai Bizottság 5. keretprogramjának Információs Társadalom Technológiája programja finanszírozta.)

A megvalósítás érdekében a teendőket négy „munkacsomag”-ba rendezték: kiadói kapcsolatok („publisher relations”), üzleti tervek és modellek („business plans and models”), meta-adatok („metadata”) és az interoperabilitás vizsgálata („interoperability testbeds”).

Az Európai Könyvtár gondolata a Gabriel (<http://www.ddb.de/gabriel/de/>) továbbfejlesztésére tett javaslatból nőtt ki (A Gabrielben jelenleg 42 tagkönyvtár képviselteti magát.) Az internet fejlődése nyomán vetődött fel, hogy a Gabriel információs kínálatát a katalógusokban és a gyűjteményekben végezhető integrált kereséssel bővítsék ki. A TEL ennek a tervnek a megvalósíthatóságát vizsgálta, és az eredmény pozitív lett. (A projekt részleteiről *Lásd* a TEL honlapját: <http://www.europeanlibrary.org/>.) A virtuális könyvtár hivatalos „megnyitó”-jára 2004 decemberében kerül majd sor.

A tanulmány részletesen kitér a rendszer működésére, a technikai megoldásokra, a metaadatok kérdésére, valamint a kiadókkal folytatott érdek egyeztetésre, majd a jövő, elsősorban a bővítés közeptávú fejleményeit ismerteti.

(*Murányi Lajos*)

Lásd még 207

Nemzeti könyvtárügy

04/180

GARIBASHVILI, Irakli: Ways for Georgian libraries today. Sharing of observations after IFLA 2003 Berlin = BuB. 56.Jg. 2004. 2.no. 112–120.p.

Grúzia könyvtárai napjainkban

Könyvtárügy

Grúzia 1991-ben nyerte el függetlenségét. Mivel a Szovjetunió központosított könyvtári rendszerét örökölte, még ma is hiánycikk az országban a világos és szakszerű vezetési stratégia. Az egyetemi könyvtárak hatékonyabban működnek, mint a közkönyvtárak vagy az iskolai könyvtárak, de még ezek sem felelnek meg a modern oktatási követelményeknek. A szerző szerint leginkább az információs technológia és a könyvtárosképzés állapotán és a modern nyelvek oktatásán kellene javítani. Az ország örömmel fogadna segítséget külföldi és nemzetközi szervezetektől a könyvtárügy támogatására.

(*Autoref.*)

04/181

PETERS, Jana: Verständnis wird aus Wissen gemacht. Die Informations- und Bibliotheksarbeit des Goethe-Institutes = Bibl.forum Bayern. 32.Jg. 2004. 1.no. 55–62.p.

A Goethe intézetek könyvtári és tájékoztatási tevékenysége

Külföldön fenntartott könyvtár; Művelődéspolitikai

A Goethe Intézet (alapítva 1951) a német kultúrpolitika legnagyobb külföldi szervezete, 77 országban 126 intézményt működtet 3200 munkatárssal. Németországba 16 intézménye a külföldi vendégmunkásokat szolgálja ki.

Az Intézet egyik feladata a német szép- és szakirodalom fordításainak ösztönzése. (Ezt a tevékenységet korábban az Inter Nationales szervezet irányításával végezte, 2001-ben a két intézmény fuzionált.) A Goethe Intézet ösztönzésére, szellemi és anyagi közreműködésével 30 év alatt 4 ezer könyvet fordítottak le 45 nyelvterületen. A kiadók kockázatát anyagi hozzájárulással csökkentik, ennek különösen a kelet-európai országokban van jelentősége.

Évi 590 ezer EU áll rendelkezésükre a fordítások támogatására, ennek elosztásáról Bonnban egy független bizottság dönt. 2003-ban 305 kiadvány fordítását érték el.

Az Intézet Központi Infocentruma Münchenben működik. Célja a német vonatkozású információk határtalan hozzáférhetővé tétele, gyűjteményének profilja: referenz-művek, nyelv (a német mint idegen nyelv), németnyelvű irodalom, súlyponti témakörök irodalma. Video-gyűjteménye a tévéadások rendszeres figyelése révén és másolatok útján gyarapszik. A Központi Infocentrum gyűjti és rendelkezésre bocsátja a külföldi intézmények publikációit is, azzal a céllal, hogy a külföldön folyó német kulturális tevékenységek dokumentumbázisa legyen.

Az intézmény központja folyamatosan válogatást közöl a német könyvpiac, a zenei és nyelvtanulási kiadványok, a videokazetták újdonságából a külföldi intézetek olvasótermeinek gyarapítása céljából és a külföldön tevékenykedő német kulturális szakemberek tájékoztatására. A válogatott anyagon kívül továbbítja a német kiadók egyéb jegyzékeit is.

A „német olvasóterem” intézményét 1992-ben vették be, ekkor az egykori keleti blokkban tíz „vendégkönyvtár” nyitottak. Ezekben biztosították az állományt (kb. 2500 könyv, 250 CD, videokazetták, egy napilap, egy hetilap, 25 folyóirat), továbbá biztosították a barátságos, modern térkiképzést, a korszerű könyvtári és technikai infrastruktúrát és a németül beszélő személyzetet. Az „olvasótermek” a modern könyvtári szemléletet, az információkhoz való teljesen szabad hozzájutás modelljét voltak hivatva nyújtani. Ma 95 ilyen olvasóterem működik, az évek során mindegyik kialakította a maga sajátos arculatát és profilját. Az újak helyének megválasztását kultúrpolitikai szempontok befolyásolják. 2004-ben Észak-Koreában, Ukrajnában, a FÁK-ban (Omszk) és Kínában terveznek olvasóterem nyitást.

A Goethe Intézet vállalja a munkát kritikus körülmények között is, pl. jelenleg Afganisztánban. Itt a

már korábban is működő Intézetet a 90-es évek elején a tálibok hatalomátvételekor be kellett zárni, 2003-ban viszont újra megnyitották.

A legújabb szolgáltatás a *litrix.de* nevű online irodalmi híradó, mely folyamatos tájékoztatást nyújt a legfontosabb új szépirodalmi, ifjúsági és ismeretközlő könyvekről azzal a céllal, hogy fordításukra ösztönözze a kiadókat, a lektorokat és a fordítókat, közvetlen áttekintést nyújtva számukra a német könyvpiacról. A *litrex.de* német és angol nyelven részletes ismertetést ad a művekről, s ezen kívül egy-egy rész próbafordítását is közli angolul és egy másik nyelven. A megcélzott nyelvi régió évente változik: 2004-ben az arab világ volt, a következő évben a tervek szerint egy kelet-ázsiai ország lesz. A Vállalkozást a Szövetségi Kulturális Alap kezdeményezte és finanszírozza, a Goethe Intézet működeti.

(Katsányi Sándor)

Lásd még 204–205

Központi szolgáltatások

04/182

FISHER, Mark: Biomedical journal collaboration in London: development of the union database = Program. 37.vol. 2003. 4.no. 234–241.p. Bibliogr.

Londoni kutatóintézetek együttműködése orvosi-biológiai közös adatbázisok létrehozására

Adatbázis; Együttműködés -belföldi; Fejlesztési terv; Folyóirat; Szakirodalom -orvostudományi-biológiai

2001–2002-ben központi katalógusként szolgáló adatbázis készült London több felsőoktatási- és kutatóintézetének orvos-biológiai folyóiratairól. A programot a British Library együttműködési és partnerkapcsolati programja (Co-operation and

Partnership Programme) finanszírozta. A jelen cikk ismerteti a Microsoft Access szoftverrel készült adatbázis megtervezésének gyakorlati lépéseit, az adatgyűjtés folyamatát és a megfelelő web-alapú keresési felület kifejlesztését. Kiemeli az ilyen együttműködési projekteknél előforduló technikai és emberi problémákat.

(Autoref.)

04/183

LEONARDI, Claudio: Il progetto per il „Catalogo dei manoscritti nelle biblioteche italiane” (CA.M.B.IT) = Accd.Bibl.Ital. 70.a. 2002. 2.no. 15–19.p.

Res. angol nyelven

Projekt az olasz könyvtárak kéziratainak katalógusáért

Fejlesztési terv; Kézirat; Központi katalógus

Olaszország kézirat-vagyonának teljes áttekintése különösen nehéz, mivel igen nagy mennyiségről van szó, mely néhány nagy gyűjtemény (a két központi nemzeti könyvtár, Nápoly, Velence, Firenzei könyvtárai) mellett rendkívül sok könyvtárban (köztük helyi intézmények könyvtáraiban és magánkönyvtárakban) szétszórva található. A némiképpen hasonló helyzetű Németországban a Deutsche Forschungsgemeinschaft már évtizedek óta kellő mértékben szervezi és finanszírozza a kézirat-katalogizálás nem könnyű munkáját. Olaszországban csak 1999 végére készült el a Könyvtári javak és kulturális intézetek főigazgatósága által létrehozott bizottság javaslata az olasz könyvtárakban őrzött kéziratok katalógusának projektjéről. Ugyanakkor elindultak már olyan munkák, mint a filozófiai kéziratok katalógusa (mely kb. húsz év alatt eddig 12 kötetet produkált), a „Datált kódexek Olaszországban” sorozat (1996 és 2000 között négy kötet), Veneto és Toscana középkori kódexek katalógusai és néhány kisebb város, illetve egy-egy gyűjtemény katalógusai.

Az I.C.C.U. (az olasz „könyvtári intézet”) 1990-ben adta ki kalauzát a kéziratok egységes katalogizálásához és számbavételéhez, mely sokat segített abban, hogy a különféle munkákat mind tudományos, mind operatív tekintetben nagyjából azonos platformon végezzék. Természetes igénnyé vált, hogy a katalógusok ne csak nyomtatott formában, hanem elektronikus úton, adatbázisokként is hozzáférhetőek legyenek: ennek érdekében dolgozta ki az I.C.C.U. a kilencvenes években a bibliográfiához a Bibman és a leírásokhoz a Manus program-szoftvereket, azonban – főként az állami könyvtárakban – a napi és a szolgáltatások szükséges megújításával kapcsolatos feladatok mellett nemigen marad energia a kéziratok katalogizálására.

Az említett bizottság által kidolgozott CA.M.B.IT. projekt az olasz könyvtárakban lévő kéziratok katalógusának viszonylag rövid időn belüli létrehozását célozza, s ennek érdekében

- az állami könyvtárak személyzetének együttműködésére épít;
- a munkát valamely tudományos szervezetre bízna, mely a közös munka komoly és pontos voltát garantálná;
- olyan tudományos igényű, de mégis ésszerűen egyszerű leírást javasol, mely lehetővé teszi „első megközelítésben” a kézirat-vagyon megismerését;
- szigorú ellenőrzési rendszert épít be.

Különösen hangsúlyos az „ésszerűen egyszerű” leírás, elsősorban a külső elemek teljes részletességű leírásáról való lemondás az ára a belátható időn belüli pozitív eredmény elérésének. A projekt jelenleg három római és három firenzei könyvtárban kísérleti jelleggel működik, a résztvevők évi 150–220 leírást készítenek el, mindegyiket legalább két digitálizált kép gazdagítja.

(Mohor Jenő)

Együttműködés

04/184

BISHOFF, Liz: The collaboration imperative = Libr.J. 129. vol. 2004. 1.no. 34–35.p.

Az együttműködés szükségessége a könyvtárak, múzeumok és levéltárak között a „digitális jövő” megteremtése érdekében

Digitalizálás; Együttműködés -belföldi; Levéltár; Múzeum

Ha az Egyesült Államokban egy múzeum virtuális kiállítása a helyi közkönyvtárnak a témához kapcsolódó könyveire utal, a két intézmény bizonyára együttműködik egymással. Helyi viszonylatban sok példa van erre, de a regionális vagy az országos együttműködés ritka, mint a fehér holló. A digitális könyvtárnak köszönhetően azonban változások történnek ebben is: az új digitalizálási törvénynek (Digital Opportunity Investment Trust Act, DO IT) köszönhetően az együttműködés kérdése előtérbe került a könyvtárak valamennyi típusában. (Részletesebb információk a www.digitalpromise.org címen találhatóak.)

A könyvtárak digitalizálási munkája az új olvasók megnyerése, a hozzáférés javítása, a távoktatás és távtanulás támogatása érdekében folyt eddig. Miért kellene együttműködniük a múzeumokkal és a levéltárakkal? Azért, mert a különböző közgyűjtemények a különbségeket és problémákat konstruktív módon tárják fel, és az ennek eredményeképpen születő közös megoldások sokkal jobbak, mint egy-egy intézményé. Emellett a használókat nem nagyon érdekli, milyen típusú intézménytől kapják meg a szükséges információkat, és a kisebb intézmények is képtelenek egyedül bizonyos projektek véghezvitelére, továbbá a jelenlegi támogatási rendszer is a több intézményt átfogó állományépítést preferálja.

Az együttműködés révén több intézmény anyagát egy csodálatos gyűjteményben lehet egyesíteni. (Jó példa erre a denveri egyetem Penrose könyvtára és antropológiai múzeuma anyagának „egyesítése” a Colorado Digitization Project keretében.) Legalább ennyire fontos, hogy az összes résztvevő szakmai hagyományából és szakértelméből minden intézmény profitál: a muzeológusok és a könyvtárosok például restauráló szakemberekkel dolgozhatnak. Emellett az együttműködés költségkímélő is, hiszen közös az infrastruktúra. (Több projektben a szükséges tréningek költségeit is közösen viselik.) A közös cél a kulturális örökség megőrzése, elérhetővé tétele, emellett a jól bevált gyakorlat kialakítása a források használatára és kezelésére. Az intézményeknek közös a célja, de eltérő a szóhasználat, szokásai; a közös munka számos szakma részvételét is magával hozza, ami üdvözlendő. Problémát jelent az interoperabilitás, a közös szabványok, a megfelelő teauruszok hiánya is. Az együttműködésben – az intézményi sajátosságok tiszteletben tartása mellett – a közös értékek digitális megőrzése a cél, és ebből minden résztvevő profitál valamennyire, a használókkal egyetemben.

(Murányi Lajos)

04/185

FOLLETT, Brian K.: How can university and national libraries achieve deeper collaboration? The UK's efforts and a plan = LIBER Q. 13.vol. 2003. 1/4.no. 171–180.p.

Hogy mélyíthetik el együttműködésüket az egyetemi és nemzeti könyvtárak? A brit törekvések és az RLN (Research Libraries Network, a tudományos és szakkönyvtárak együttműködési tanácsa) létrehozásának terve

Egyetemi könyvtár; Együttműködés -belföldi; Könyvtári tanács -országos; Nemzeti könyvtár

A tudásgazdaság világszerte a kormányok érdeklődésének középpontjában áll. A kutatások zöme az

egyetemekhez kötődik. Az Egyesült Királyságban a kutatások koncentrációja figyelhető meg: a száz egyetem közül 12-ben fordítják az oktatók éves munkaidejük felét kutatásra, 30 egyetemen 25%-át, a többi intézményben ez az arány jóval kisebb. A kutatási infrastruktúrába a helyben és országosan szolgáltatott információforrások is beletartoznak. A kutatók ma már helyben – „direct to the desk-top” – szeretnék kézhez kapni a számukra szükséges információt; hatalmas mennyiségű elsődleges adat feldolgozására, megjelenítésére és vissza-kereshetővé tételére van igény; a világon végzett kutatások mennyisége egyre nő; az információk beszerzési költségeinek növekedése pedig meghaladja az infláció mértékét, részben amiatt, hogy nincs valódi piac.

De piaci körülmények közepette is felmerülnének a következő stratégiai fontosságú kérdések:

- vajon megfelelően ki tudja-e szolgálni az igényeket webes információforrásokkal a sok kis egyetem, vagy egy országos elektronikus könyvtár lenne szükség, amely mellett a helyi könyvtárak másodlagos szerepet kapnának;
- hogyan tudnák a kutatók gyengíteni a kiadók magabiztos piaci státuszát;
- és kedvező irányban befolyásolni a kiadás mechanizmusát (erre akkor lenne jó esély, ha az eredmények közreadásának költségeit a projektek költségvetéséből kellene előteremteniük);
- a kutatás koncentrációja voltaképpen rontja a hozzáférési lehetőségeket;
- a digitális tartalom létrehozásának és megőrzésének problémái országos stratégiát igényelnek;
- gyakorlatilag még mindig nem született megfelelő megoldás az állományfejlesztés összehangolására.

Az Egyesült Királyságban a felsőoktatási és kutatási könyvtárak jelenlegi helyzetét a következő adottságok határozzák meg: az erős egyetemi autonómia és versenyszellem, az országos könyvtárak és a felsőoktatási könyvtárak eltérő fenntartói, a köz-

ponti kormányzati tervezés és ellenőrzés erőteljes érvényesülése. Az összefogásnak vannak hagyományai, segítségével sok jelentős problémát megoldottak (gondoljunk csak a BLDSC-re, a SUPERJanet számítógépes hálózatra vagy az e-Lib programra). A BLDSC példája optimizmusra sarkall: az elmúlt ötven év alatt egy központi folyóirat-kölcsönző könyvtárból a világ egyik legnagyobb könyvtárközi kölcsönzési rendszerévé fejlődött. Szolgáltatásai révén az Egyesült Királyság jelentős kutatásokat folytató egyetemeinek jóval kevesebb folyóíratra (kb. 10 ezer címre) kell előfizetniük elő, mint az USA-belieknek (40 ezer cím).

A Research Support Libraries Group (RSLG) egy felmérést végzett annak érdekében, hogy összegyűjtse az országos stratégiai és együttműködési elképzeléseket, amelyek egyben ajánlások nyersanyagául is szolgálnak. Az érintettek kinyilvánították, hogy az országos feladatkörű könyvtárakra is hárulnak feladatok a kutatás információellátásában. Felmerült egy új szervezet alapítása is (bár már sokan foglalkoznak ezzel a kérdéssel: így a CURL, a SCONUL, a JISC, a kutatási tanácsok és a Re:source), amelyben a felsőoktatási finanszírozási tanácsok, a British Library és mások is közreműködnének. Ez a szervezet lenne az RLN (Research Libraries Network).

Az RLN feladata egyrészt az lenne, hogy a kutatók igényeihez igazodva és más szervezetekkel/intézményekkel együttműködve kialakítsa a kutatás információellátásának fejlesztési stratégiáját, meghatározza a teendőik prioritási sorrendjét, és elősegítse az érintett könyvtárak mélyebb együttműködését, célszerű összefogását. Tevékenységébe tartozna az átfogó munkaprogram kialakítása és a projektek finanszírozásának megoldása is. Az RLN az elképzelések szerint csak néhány jelentős projektre vállalkozna, amelyek szükségességéről széles körű az egyetértés. Országos és nemzetközi viszonylatban egyaránt képviselné az érintett könyvtárak érdekeit, például az országos kutatási stratégiáról folyta-

tott kormányzati tárgyalásokon. Az RLN-t szponzori támogatásból tartanák fenn, és tevékenységének hasznosságát rendszeresen figyelemmel kísérik.

Az RLN-t kicsi, de hatékony szervezetként szeretnék működtetni. Az egyetemek, könyvtárak, az országos könyvtárak, a kutatási és a finanszírozási tanácsok vezető szakembereiből alakult irányító testület vezetnél, amely – szakértőkkel együttműködve – a stratégia és a feladatterv kialakításáért, a szponzorokkal való kapcsolattartásért lenne felelős. A megvalósítás egy operatív bizottságra hárulna, a projekteket részben már bevált, részben újonnan megjelent szolgáltatókra bíznák.

Az RLN-re számos probléma megoldása vár: az országos licencek megtárgyalása, a „mély” forrásmegosztás megszervezése, a tudományos publikálás új megoldásainak integrálása. Néhány kiemelt kérdés-kör, nem fontossági sorrendben:

- Az országban hozzáférhető monográfiák felderítéséhez szükség lenne vagy egy központi katalógusra (de csak ha a szürke irodalmat is feltárja), vagy ehelyett a brit keresőmotorok fejlesztésére.
- Meg kell határozni a már meglévő, eklektikus elektronikus kutatási gyűjtemények fejlesztésének egyeztetett szempontjait (a fizikus és a molekuláris biológus kutatók gyakorlata azt mutatja, hogy a kutatók által vezetett, „alulról jövő” célirányos kezdeményezésekre van szükség.
- A közpénzből finanszírozott kutatások koncentrációs tendenciái miatt nagyon fontos, hogy minden kutató a lehető legtöbb információhoz és dokumentumhoz férhessen hozzá.
- Az RLN első feladata ezért a meglévő könyvtárak nyilvános használatának kiterjesztése lesz, mivel a jelenlegi finanszírozási feltételek csak a 2003–2004-es akadémiai év végéig érvényesek. (Az országos licencek és az elektronikus tartalom beszerzésének kérdései is ide tartoznak.)
- Az állományépítési együttműködés (például helyi, regionális és tudományterület szerinti konzorciumok alapítása) előfeltétele annak, hogy

újabb, jelentős pénzforrások hoz lehessen hozzájutni és takarékos megoldásokat lehessen alkalmazni.

- A kötelespéldányra jogosult könyvtárak mint „országos referencia-gyűjtemények” vagy a dokumentumszolgáltatási folyamat utolsó állomásai kerülnek szóba.
- Rendkívül fontos, hogy a tudományos kommunikációban fennmaradjon a jelenlegi lektorálási mechanizmus, ne emelkedjenek a publikálás költségei, és meg lehessen akadályozni ni a kiadók túlkapásait.

Az RLN-nek az is a feladata lenne, hogy a legmagasabb szinten felhívja a figyelmet a könyvtárak szerepére a kutatás információellátásában, és érvényre juttassa azt – miközben tisztában kell lennie azal, hogy a kutatások irányítói és az egyetemek fenntartói számára a könyvtári és információellátás jelentéktelen tényezőt képvisel, jöllehet a világ kutatási-fejlesztési beruházásainak 5%-a az Egyesült Királysághoz kötődik, és a fennmaradó 95% legnagyobb része is képviselve van a szakirodalomban.

(Hegyközi Ilona)

04/186

HUTZLER, Evelinde: Das Datenbank-Infosystem – eine Dienstleistung kooperierender Bibliotheken = Bibl. forum Bayern. 31.Jg. 2003. 3.no. 253–260.p.

Adatbázis-információk: bajor könyvtárak közös szolgáltatása

Adatbázis; Egyetemi könyvtár; Együttműködés -regionális; Honlap

2002 folyamán a bajor kulturális tárca által támogatott „Bajorország virtuális könyvtára” projekt keretében egy új, együttműködésen alapuló szolgáltatás jött létre, az Adatbázisok Információs Rendszere (Datenbank-Infosystem, DBIS). A rendszer áttekinthető, használó-barát információkat kíván adni a programban részt vevő könyvtárak adatbázis-ki-

nálatáról, és segíti az adott adatbázis szakszerű kiválasztását.

A DBIS műszaki kialakítását és megvalósítását a regensburgi egyetemi könyvtár végezte. A kiindulás alapja a könyvtár helyi, internetes információs rendszere volt: ezt fejlesztették tovább kooperációs szolgáltatássá. A tartalmi koncepció kidolgozásában részt vett a bajor állami könyvtár (BSB) és a würzburgi egyetemi könyvtár is (utóbbi a kipróbálás alanyaként is közreműködött). Egy munkabizottság dolgozta ki az adatbázisok közös feltárásának és leírásának a szabályait, határozta meg adatelemeit (mezőit, kategóriáit, a metaadatok helyét stb.), kihasználható az együttműködésből fakadó előnyöket, de biztosítva ugyanakkor a helyi igények érvényesülését is. A tesztelés után már tizenegy könyvtárban működik a rendszer, de további könyvtárak csatlakozása is várható. (Bővebb információk olvashatók a <http://www.bibliothek.uni-regensburg.de/dbinfo/> címen.)

A szolgáltatás lényege, hogy az adott könyvtárban elérhető – ingyenes és térítéses – adatbázisokat egy helyen, áttekinthető szerkezetben és a használatot segítő információkkal kiegészítve prezentálják az olvasóknak.

A rendszerben 2003 októberében 1400 adatbázis szerepelt (ebből több mint 400 volt az ingyenes), tudományáganként listázva. Minden cím mellett szerepel a hozzáférés módja is: vagyis hogy ingyenesen elérhető-e, vagy csak az egyetemi hálózatban, esetleg csupán bizonyos olvasótermi gépeken hozzáférhető. A tartalomra vonatkozó információkra is nagy súlyt fektetnek, hiszen ezek segítik a megfelelő adatbázis kiválasztását.

Műszaki-szervezési szempontból a (regensburgi) Elektronikus Folyóiratkönyvtár (EZB) mintáját követték, vagyis központi adatbázisban tárolják a DBIS adatait, de a rendszer bővítése és karbantartása decentralizált, és közösen folyik.

A DBIS viszonylag rövid idő alatt felkeltette a virtuális szakkönyvtárak érdeklődését (pl. a hamburgi

tartományi-egyetemi könyvtárét), 2003 októberében pedig a regensburgiak belevágtak a Német Kutatási Központ (DFG) által támogatott projekt keretében a DBIS továbbfejlesztésébe is: céljuk a rendszernek a virtuális szakkönyvtárakban modulként való alkalmazása.

(Murányi Lajos)

04/187

OSTBY, Jon Birger: The new cross-sectorial agency in Norway for archives, libraries and museums: plans and perspectives = LIBER Q. 13.vol. 2003. 1/4.no. 190–200.p.

Közös intézmény Norvégiában a levéltárak, könyvtárak és múzeumok fejlesztésére. Tervek és kilátások

Együttműködés -nemzetközi; Fejlesztési terv; Koordináció -belföldi; Közgyűjtemény; Módszertani központ

Norvégiában 2003. januárjában *ABM-utvikling* néven egyesítettek három intézményt, a közkönyvtárak, valamint a tudományos és szakkönyvtárak és a múzeumok igazgatóságát. A könyvtárak, levéltárak és múzeumok fejlesztéséért, tevékenységük koordinálásáért felelős és érdekeiket védeni hivatott intézmény angol neve: Norwegian Archive, Library and Museum Authority. Az egyesítés előzménye egy Fehér Könyv volt, amely a „Sources to knowledge and experience. Archives, libraries and museums in a society based on information technology” címet viselte. Az intézmény létrejötté tehát főként az információtechnológiai fejleményeknek volt köszönhető. Az egyesítést megelőzően a különböző szakmák véleményt nyilváníthattak. A megbeszélések során derült ki, hogy az egyes szektorok (t.i. a három közgyűjtemény-típus) és a közös érdekek képviselője egyformán fontos.

Az új intézmény három szervezeti egységből áll: egy ügyviteli, egy információs és egy stratégiai-tervezési részlegről, az utóbbiban dolgozik a személy-

zet csaknem fele, kb. 30 fő. A munkatársak az egyes szektorok és az összes szektor ügyeivel foglalkozó teameket alkotnak. Az ABM-utvikling információs részlegének feladata – egyebek mellett – a norvég kultúra országos portáljának (Culture Net Norway) üzemeltetése, amely az említett három szektor mellett a művészeti ágazat információit is tartalmazza. Az intézmény titkárságokat is működtet („kulturális iskolatáska”, NORDBOK).

Az ABM-utvikling fő céljai: a kulturális és tudásalapú tőke fejlesztése, megóvása és felhasználása, az egyes intézmények és szektorok számára eszközök biztosítása a szakmai és társadalmi igények kielégítéséhez. Egyszerűen fogalmazva: azt szeretnék elérni, hogy a közgyűjtemények aktívan járuljanak hozzá a társadalom fejlődéséhez. A legfontosabb teendők egy része mindhárom szektort átfogja, mások csak egy-egy szektorral kapcsolatosak.

Átfogó feladatok: technológiai fejlesztés (ennek négy fázisa van: 1. helyzetkép készítése, 2. a digitális dokumentumok hosszú távú megőrzéséhez közös szabványok, műszaki és szervezeti megoldások kidolgozása, 3. a tartalom kiválasztása, különös tekintettel a nemzeti kisebbségek és bevándorlók kultúrájára, 4. a sokféle forrásból származó tartalom megjelenítéséhez és a használókhoz való eljuttatásához eszközök kifejlesztése. Ehhez kapcsolódik az oktatási igények felmérése és különböző kurzusok és konferenciák megszervezése. Az ABM-utvikling a Norvég Kutatási Tanács számára országos kutatási programot készül benyújtani.

Az egyes szektorokat érintő feladatok: a 750 múzeum körében országos reform indult, melynek célja az intézmények szakmai, gazdasági és ügyviteli megerősítése, és hálózába szervezése; a levéltárakkal (korábbi országos intézmény hiányában) egyelőre nehézkes a párbeszéd, a gyűjtemények felmérését és hosszú távú konzerválási és hozzáférési stratégia megfogalmazását tervezik; a könyvtári területen a köz-, felsőoktatási és szakkönyvtári hálózat egyesítését, és ezáltal megerősítését vették terv-

be, és az „akadálymentes” (kényelmesen és hatékonyan használható) könyvtári szolgáltatások biztosítását tűzték ki célul. Ostfold megyében folyik egy kísérleti projekt, amelynek keretében a regionális dokumentumszolgáltatási együttműködés során a könyvtárak között megmozgatott kötetek nem kerülnek vissza a kölcsönadó könyvtárhoz, hanem abban a könyvtárban maradnának, ahová a használó visszaviszi, egészen egy új kérés beérkezéséig („floating book collection”).

A Norvég Digitális Könyvtár (DLN) megvalósítása is ennek a programnak egyik jelentős lépése. Az ABM-utvikling bizottságának 2002-es jelentése és ajánlásai egy öt éves programot vázoltak fel. A DLN mindhárom szektor dokumentumait tartalmazná, egységes műszaki megoldásokkal és szabványok alapján végezné tevékenységét. Az ajánlások kitérnek a kutatási programok, a projektfinanszírozás, a szolgáltatások, a szükséges képzés, a használói regisztráció kérdéseire is. A DLN projekt a 2003. év kiemelt fejlesztési programja Norvégiában.

A DLN-nek részét képezi az elektronikus folyóiratok szolgáltatása. Tizenkét szolgáltató kínálatát két-száz könyvtár használja különböző felállásban született megállapodások alapján. Nemrég a négy norvég egyetemi könyvtár és a felsőoktatási könyvtárak integrált rendszere, a BIBSYS szándéknyilatkozatot írt alá az együttműködésről. Az ABM-utvikling titkársági teendőket lát el és részt vesz a licenctárgyalásokon.

Norvégiában napirenden van egy új, a köz és felsőoktatási könyvtárak ügyeit egyaránt szabályozó könyvtári törvény megfogalmazása, szintén az „akadálymentes” könyvtári szolgáltatások szellemében. Ennek előkészítésében feltehetőleg jelentős feladatot kap az AMB-utvikling.

Az intézmény természetesen részt vesz az európai (kiemelten a hagyományos skandináv) és az egyéb nemzetközi szakmai együttműködési kezdeményezésekben. A fejlődő országokkal való kapcsolat-

lattartásban egyenrangúságra és kölcsönös előnyök-re törekszik.

(Hegyközi Ilona)

04/188

TEDD, Lucy A.: Library co-operation and ICT in the UK: an overview = Inf.Serv.Use. 23.vol. 2003. 4.no. 199–210.p. Bibliogr. 20 tétel.

Információtechnológiára alapuló könyvtári együttműködés az Egyesült Királyságban: történeti áttekintés

Együttműködés -belföldi; Fejlesztési terv; Információtechnológia

A cikk összegyűjti azokat az együttműködési formákat, amelyek az információs és kommunikációs technológián (ICT) alapulva szerveződtek az Egyesült Királyság könyvtárai között. Az ICT tükörfordítása a SZTAKI angol-magyar szótára szerint: infokommunikáció.

A történelmi áttekintés az 1970-es évektől kezdve napjainkig követi a létrejött szerveződéseket, amelyek közül némelyek még most is működőképeseek, némelyek tovább bővítették a bennük részt vevő tagok körét és szolgáltatásaikat, némelyek pedig lassan megszűntek.

Az első állami támogatású projekt 1969-ben jött létre egyetemi és közművelődési könyvtárak részvételével, egységes katalógus kiépítésére. Ebből az együttműködésből alakult ki napjainkra a Talis Informatin Ltd, amelynek több mint 110 különböző típusú könyvtár (közművelődési, egyetemi, szak) tagja az Egyesült Királyságban és Írországban. Elérhetősége: www.talis.co.uk.

A másik nagy szerveződés, a South West Academic Libraries Co-operative Mechanisation Project (SWALCAP), eredetileg három nagy egyetemi könyvtár együttműködésére jött létre. Ők fejlesztették ki a LIBERTAS könyvtári rendszert, amelyet Svédország, Görögország, Izland, Portugália és Spanyolország is megvásárolt.

A Scottish Libraries Co-operative Automation Project-et (SCOLCAP) a skót nemzeti könyvtár, három egyetemi könyvtár és két közművelődési könyvtár indította útnak 1973-ban. A kezdeményezés 1988-ban megszűnt.

Elsősorban könyvtárközi kölcsönzést segítő közös katalogizálási rendszer működtetésére jött létre 1971-ben a London and South Eastern Library Region (LASER), amely 2001-ig működött.

Az 1980-as években alakult a Consortium of University Research Libraries (CURL). Elérhetősége: www.copac.ac.uk. Jelenleg a 23 legnagyobb angliai és írországi könyvtár 20 millió MARC rekordjához enged szabad hozzáférést.

A következőkben a kormányzat azon 1990-es intézkedéseit ismerteti a cikk, amelyeket az állampolgárok iskolai és iskolán kívüli tanulási lehetőségeinek fejlesztésére tett. Mivel a tanulás egyik formája sem valósítható meg a könyvtárak nélkül, ezek az intézkedések hatottak a könyvtárak egymás közötti valamint a könyvtárak és más intézmények közötti együttműködésre is.

Az Elektronikus Könyvtárak (eLib) program mintegy 20 millió fontot költött arra, hogy a felsőoktatási könyvtárakban segítse az új információs technológiák felhasználását, elterjedését. A projekt a könyvtári teendők széles körére kiterjedt. Az eredményeket az Ariadne című e-folyóiratban olvashatjuk. Elérhetősége: www.ukoln.ac.uk/services/elib.

A kormányzat másik fontos lépése az volt, hogy megteremtse azt a lehetőséget, hogy a leggyorsabban és a leggazdaságosabban juttassa el az információkat az ICT segítségével az állampolgárokhoz, ezzel is hozzájárulva az élethosszig tartó tanulás feltételeinek javításához.

Ennek érdekében a „Nemzeti Hálózat” néven ismertté vált program keretén belül 4000 közművelődési könyvtár számára tették lehetővé, hogy csatlakozhassanak az internethez. Hálózatfejlesztés, digitalizálás és a könyvtári személyzet továbbképzése alkotta a program fő irányait. A könyvtárosok kép-

zése kiterjedt az információs technológiai jártasságok fejlesztésére (ECDL), segédanyagokat kaptak az olvasóik és önmaguk képzéséhez, sőt speciális, az új technológia által igényelt új feladatokra tették képessé őket, pl. netnavigátor, információs szakértő.

A továbbiakban részletesen foglalkozik a cikk a könyvtárak egymás közötti és a könyvtárak más intézményekkel történő együttműködésével.

A közművelődési könyvtárak nagyon szoros kapcsolatban vannak a múzeumokkal és a levéltárakkal is. A három intézménytípus együttműködését szolgálja a 2000-ben létrehozott Museums, Archives and Libraries Council (www.resource.gov.uk).

A cél együttesen minél jobban segíteni a népesség tanulását és kreativitását. Ehhez csak az intézmények, könyvtárak, hivatali, kormányzati intézmények, nemzeti, nemzetközi szervezetek minél szélesebb körű együttműködése nyújthat segítséget. Azt remélik, a közeljövőben ezen kapcsolatok eredményeként a könyvtárakból lehet intézni a hivatali ügyeket (www.ukonline.gov.uk), állást keresni (www.ufild.co.uk), és távoktatással tanulni (www.ngfl.uk).

A három nemzeti könyvtár: az angliai British Library (BL, www.bl.uk), a skóciai (NLS, www.nls.uk), a walesi (NLW, www.nlw.uk) számos területen, különböző intézménytípusokkal tevékenykedik együtt.

Az egyik legnagyobb együttműködési vállalkozás a DPC – a Digitális Állományvédelmi Szövetség, amelynek célja, hogy minden nemzet őrizze meg a digitális forrásait, ezáltal biztosítva az egész világ digitális memóriájának és tudásbázisának megőrzését (www.dpconline.org).

Természetesen nem maradnak ki az oktatási és felsőoktatási könyvtárak sem. Ők is együttműködnek abból a célból, hogy minél jobban hasznosítsák a technológiai lehetőségeket a tanulás, oktatás, kutatás segítségével. Összefogó szervezetük egy független tanácsadó testület, a JISCS (www.jisc.ac.uk).

A szakterületi együttműködés mellett földrajzi együttműködési csoportok is kialakultak. Néhány példa az egyetemi könyvtárak szerveződésére: www.sconul.uk, www.rdn.ac.uk, www.ukeuniversityworldwide.com. Ez utóbbi a legújabb, főleg a távoktatást szolgálja.

Nagyon sok példa van arra, hogy a könyvtárak az informatikai lehetőségeket felhasználva az együttműködésre hogyan próbálják fejleszteni szolgáltatásaikat.

Különböző szakterületek művelői hoznak létre formális és kevésbé formális együttműködési formákat (CECILIA – zenei kalauz), vagy speciális érdeklődési körű, illetve azonos munkaterületen dolgozók (szerzeményezés, folyóiratosok, katalogizálás, indexelés, könyvtármenedzsment) alkotnak csoportot.

További információforrások: a közművelődési könyvtárak webmestereit segíti az e-hivatal bevezetésében az UKOLN (www.ukoln.ac.uk). Az InfoUK egy havi e-bulletin az információs társadalom témaköréből, a Library+Information Update pedig havonta megjelenő folyóirat.

(Dr. Szénászkzy Mária)

04/189

WIESNER, Margot: Von den realen Problemen mit der virtuellen Fachinformation. Erfahrungen und Lösungsansätze im HeBIS-Konsortium = ABI-Tech. 24. Jg. 2004. 1.no. 16–30.p. Bibliogr.

Res. angol nyelven

A HeBIS konzorcium tapasztalatai és megoldási javaslatai

Együttműködés -belföldi; Elektronikus folyóirat; Felsőoktatási könyvtár; Folyóiratárak; Folyóirat-előfizetés; Gazdaságosság -könyvtárban

A szakirodalom mindig közvetlen kapcsolatba hozza egymással a folyóiratválságot és a konzorciumo-

kat. A jelen cikk célja az, hogy kimutassa: ez a következtetés helytelen, jóllehet a konzorciumok pozitívan befolyásolják a költségeket. A legtöbb német konzorcium azonban adatbázisok licenc-szerződéses használatára koncentrál. A HeBIS konzorcium tapasztalatai alapján a cikk részletesen megvizsgálja az információs piac és az információs szervezés néhány szempontját. A szerzőnek az a véleménye, hogy a konzorciumoknak egyre inkább vásárló közösségekké kell válniuk.

(Autoref.)

Lásd még 182, 196, 245, 252, 262

Jogi szabályozás

04/190

DREIER, Thomas – NOLTE, Georg: Digital copyright and value added information services = Inf.Serv.Use. 23.vol. 2003. 4.no. 241–250.p.

Digitális szerzői jog és értéknövelt információs szolgáltatások

Elektronikus publikáció; Figyelőszolgálat; Sajtóarchívum; Szerzői jog

A kölni jogi egyetem tanárai szerint a digitális technológia megjelenése teljesen átformálta az „analóg idők”-ben kialakult szerzői jog védelmének finoman hangolt rendszerét, amely az érintettek érdekeit próbálta egyensúlyban tartani. Az új technológia nemcsak új műfajokat és módszereket teremtett, hanem a létrejött művek másolását is forradalmasította. Nem csoda, hogy a változások arra készítik a jogtulajdonosokat, hogy a törvényhozótól még erősebb jogi védelmet kérjenek, és hogy – bár technikai eszközeik is vannak már a jogosulatlan hozzáférések megakadályozására – ezek megkerülése ellen is jogi védelmet szerezzenek. Ezzel a törekvéssel szállnak szembe a felhasználók, a nyílt forrás szakértők és információk közvetítésével foglal-

kozóik. Már most is az a vélemény, hogy a digitális szerzői jogvédelem túlságosan korlátozza a közönség jogait, a szabad véleménynyilvánítást, az eszmék cseréjét, gátat szab az újításoknak, és árt a közjóknak.

Napjainkban a szerzői jog védelme a hálózati környezetben globális problémává vált. A Szellemi Tulajdon Védelme Világszervezetének (WIPO) korábbi egyezményeit az Európai Uniónak az információs társadalom szerzői jogáról szóló direktívája (2001/29/EC) is figyelembe vette már. Az új német jogszabály pedig (Gesetz zur Regelung des Urheberrechts in der Informationsgesellschaft, 2003) már nemcsak az EU-direktíva alkalmazására és beépítésére, hanem a digitális környezetre is figyelt: nemcsak a jogtulajdonosok hatékony védelmét veszi célba, hanem a felhasználók és az információ-terjesztéssel foglalkozók érdekeinek is megfelelő jogi kereteket próbál adni. A jogszabály fontos elemei a nyilvános bemutatás új szabályozása, a kivételek és korlátozások kisebb módosítása, a technikai megoldásokat alkalmazásának (technical protection measures = TMP) fokozott jogi védelme.

Az EU-direktíva 21 kivételének alkalmazása (20 ebből opcionális) és a két új kivétel beépítése – a fogyatékkal élők és az oktatás-kutatás céljára készített másolatok esetében – nem jelentett gondot Németországban, és a magáncélú másolatok esetében is világosan megfogalmazzák a kivételek feltételeit. (A nem magáncélú digitális másolatok készítését csak tudományos és archív célra teszik lehetővé.)

A cikk második része az ún. érték-növelt információs szolgáltatások (pl. a keresőgépek és másolat-szolgáltatók) jogi megítélésének problémáival foglalkozik, és a legfelsőbb bíróság két állásfoglalását ismerteti, majd részletesen elemzi az egyik speciális sajtófigyelő szolgáltatás, a *Paperboy* esetét, amely hamarosan a német legfelsőbb bíróság elé kerül.

(Murányi Lajos)

04/191

KNOPF, Dominik – SORGE, Christoph: Model-oriented analysis of user-right holder relations and possible impacts of DRM = Inf.Serv.Use. 23.vol. 2003. 4.no. 235–239.p. Bibliogr. 5 tétel.

A használó-jogtulajdonos kapcsolatok modell-szemléletű elemzése és a DRM (Digital rights management) lehetséges hatásai

Elektronikus publikáció; Modellálás; Szerzői jog

A „Digital Rights Management” (DRM, elektronikus publikációk szerzői jogi védelme) technikai védelemmel kombinálja az új forgalmazási modelleket. A legtöbb ilyen modell azonban nem elég biztonságos, túlságosan korlátozó, vagy mindkettő. A jelen cikk az úgynevezett „megtöltött palack modell” (tilting bottle model) alapján lehetséges DRM-változatokat ismertet a jövőre nézve. A szerzők arra a következtetésre jutnak, hogy a megoldást csak egy kiegyensúlyozott DRM rendszer jelentheti, amely a használok és a jogtulajdonosok szükségleteit egyaránt figyelembe veszi.

(Autoref. alapján)

04/192

KRANICH, Nancy: Why filters won't protect children or adults = Libr.Admin.Manage. 18.vol. 2004. 1.no. 14–18.p. Bibliogr.

Miért nem védik meg az internet-szűrők a gyermekeket és felnőtteket?

Jogszabály -más területről; Olvasáskorlátozás; Számítógép-hálózat

Az USA-ban a közkönyvtárak és az iskolák számára jogszabályban (Children's Internet Protection Act, CIPA) írták elő a káros tartalmat kiszűrő szoftverek alkalmazását, ellenkező esetben nem kapnak kedvezményes internet-hozzáférést és nem vehetnek részt szövetségi pályázatokon.

A szerző, az Amerikai Könyvtáros Egyesület (ALA) korábbi elnöke, most a szellemi szabadsággal foglalkozó bizottság elnöke, elmondja, hogy a szűrők használatának nem egyértelműek az előnyei. Időnként hasznos, legális forrásokat is blokkolnak (ez az „overblocking”); többnyire a szöveg apró részlete alapján döntenek, nem blokkolják az e-maileket, a csevegő fórumokat és hasonló „lazább” forrásokat, nehezen lehet átállítani vagy kiiktatni őket, nem tükrözik a könyvtár válogatási kritériumait. A vizuális információk blokkolása egyáltalán nincs megoldva. A National Research Council (NRC) szerint jellemzőbb a túlzott, mint a nem kielégítő blokkolás. Megállapították, hogy nincs is forgalomban olyan szoftver, amely a CIPA kívánalmainak tökéletesen megfelelne. Ráadásul a szűrők beszerzése és fenntartása igen költséges, és a pályázati támogatások nem fedezik a felmerülő technikai és személyi költségeket.

A szűrők időnként még a CIPA által károsnak minősített tartalmat sem blokkolják megbízhatóan (ezt nevezik „underblocking”-nak). Amikor egy vizsgálat keretében a szándékos hozzáférést szimulálták, a pornográf webhelyek egytizedét, véletlenszerű hozzáférésnél egyharmadát nem blokkolták a szoftverek. A szűrésnek azért sincs sok értelme, mert a gyerekek otthon, barátaiknál és egyéb helyeken a szűretlen tartalommal találkoznak. A probléma kezelésére célszerűbb lenne tehát a nevelést, mint a pusztán a technikai megoldást alkalmazni.

A webhelyek egyedi elbírálására a szűrőcégek munkatársainak nincs módjuk. (A keresőmotorok hárommilliárd oldalt indexelnek, és ebben a jóval terjedelmesebb, úgynevezett mély web nincs is benne.) A webhelyeknek 1,5%-a pornográf tartalmú, a legjobb szűrők a legmagasabb fokozaton ezek kb. 75%-át tudják blokkolni. Blokkolják viszont a jóindulatú webhelyek legalább 20%-át, és a forgalmazó cégek eltitkolják az általuk zároltnak nyilvánított URL-eket és a gyanúsnak minősített szavak jegyzékét.

A szűrők nem veszik tekintetbe a gyerekek korát, és gyakran előfordul, hogy a forgalmazók a hatévesekhez igazodva állítják be őket. A könyvtárak számára sok bonyodalommal jár, szinte rendszergazdai ismereteket igényel és néha több napba telhet a szűrők átállítása, vagy felnőtt használók esetében hatástalanítása. Azt nem lehet megoldani, hogy a blokkolás csak egy-egy számítógépen legyen érvényes vagy egy bizonyos időszakra, és egyszerre csak egy személy kaphat a feloldásra jogosítványt.

Az alacsony jövedelmű, nem angol anyanyelvű, fogyatékkal élő, idős, vidéki népesség számára az internet új lehetőségeket kínált. Ezen rétegek esetében a könyvtárnak nemcsak a hozzáférés, hanem a megfelelő tartalom biztosításában, és a használatához szükséges ismeretek közvetítésében is szerep jut. Különösen fontos, hogy a csak az interneten elérhető kormányzati, oktatási, egészségügyi és kereskedelmi szolgáltatások ezekhez a csoportokhoz is eljussanak.

A Legfelső Bíróságnál a szűrés ellen fellépő könyvtárosok kinyilvánították, hogy a szűrők nem vehetik át az internet-hozzáférési szabályzatok, használóképzési programok, válogató linkgyűjtemények, biztonsági előírások és referenz-szolgáltatások helyét. A terminálokat a könyvtárakban igyekeznek úgy elhelyezni, hogy a használó tevékenységét a személyi szabadság tiszteletben tartása mellett nyomon lehessen követni. A használók többsége felelősségteljesen használja az internetet és a könyvtári dokumentumokat, és a könyvtárak 2/3-a kikéri a szülők véleményét a szűrők alkalmazásáról (csak alig 20 %-uk kéri a szűrést!).

Az ALA tanácstagjainak többsége a szűrők alkalmazása ellen szavazott, hangsúlyozva, hogy tiszteletben tartja a felnőttek jogát és felelősségét abban a tekintetben, hogy gyermekeik könyvtárhasználatát nyomon kövessék. A könyvtárosoknak az a dolga, hogy segítsenek a jó választásban, hogy „előválogassák” a web tartalmát, azaz kiválasszák a tartalmas, hasznos, vonzó webhelyeket. Azok pedig,

akik szűrésre kényszerülnek, csökkentsék minimálisra a legális és hasznos tartalom blokkolását, és gondoskodjanak a szűrők szükség szerinti kikapcsolásáról. Lényeges, hogy a használókat a könyvtárak megtanítsák arra, hogy kritikával kell nézni az interneten elérhető forrásokat. A könyvtárak – akár alkalmaznak szűrőt, akár nem – úgy tudnak a legjobban védekezni a káros tartalom ellen, ha megfelelő nevelési és kommunikációs programot, megalapozott és naprakész elveket és biztonsági intézkedéseket alakítanak ki az internet-hozzáférés ügyében. Az a dolguk, hogy az állampolgárok figyelmét felhívják a jogaikra, összegyűjtsék az esetleges panaszokat, majd a kongresszusi képviselőkkel tudassák, hogy milyen diszkriminációt rejt a szűrési tevékenység. Az NRC így összegezte: sokkal biztonságosabb, ha a gyereket megtaníttuk úszni, és arra, hogy mikor kerülje el a veszélyes vizeket, mint ha zárrakkal, kerítésekkel vagy riasztókkal akarjuk megakadályozni, hogy vízbe fulladjon.

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 202, 241, 267

Könyvtárosi hivatás

04/193

HENCZEL, Sue: Supporting the KM environment: the roles, responsibilities and rights of information professionals = Inf.Outlook. 8.vol. 2004. 1.no. 13–19.p.

A tájékoztató szakemberek szerepe, felelősségi köre és jogai a tudásmenedzsment területén

Dokumentáló -felsőfokú; Információs szervezés; Könyvtáros -felsőfokú

A tudásmenedzsment (TM) a vezetési filozófia körébe tartozik, és számos tudományterületről meríti elemeit (emberi erőforrások menedzsmentje, szervezeti tanulás, információs szervezés, információ-

technológia). Amikor létrejött és az intézmények gyakorlatában meghonosodott ez az „új” diszciplína, sokan el is feledkeztek az előzményekről, például a jól bevált információszervezési megoldásokról. Ennek viszont a létrehozott (vagy újrafelhasznált) tudás színvonala látná a kárát, mivel irreleváns, elavult vagy megbízhatatlan információ alapulna.

A brit TFPL cég által készített ismeretterkép szerint nyolc fajta készségre van szükség a tudásgazdaságban: stratégiai, üzleti, vezetési, szellemi, tanulási, kommunikációs, interperszonális, információszervezési és információtechnológiai készségekre; ezek az úgynevezett tudáskultúrák leglényegesebb összetevői.

A TM-nek az a célja, hogy meghatározza, milyen tudásra van szüksége az adott intézménynek ahhoz, hogy sikeres legyen; összegyűjtse és tárolja a tudást, amíg az újra-felhasználásra kerül; megszerveze és kiaknázza az emberekben meglévő rejtett tudást. Mindez általánosítva a következő lépésekben valósul meg: 1. az intézmény üzleti sikeréhez szükséges tudás (és hiányosságainak) felderítése, 2. az intézményben létrehozott (és külső forrásokból beszerzendő) tudás „készletének” és forrásainak számbavétele, 3. az értékesnek minősített tudás rögzítése, tárolása, feldolgozása a hatékony visszakereshetőség érdekében, 4. a tudásmegosztás és -átadás formáinak kialakítása.

A TM-kezdeményezések sikeréhez a tájékoztató szakemberek képzettségüknek és szakismeretüknek köszönhetően a következőkkel tudnának hozzájárulni: tárgyi feltárás, használók képzése, külső információforrások keresése, kapcsolattartás az információtechnológiai szakemberekkel a használói igények érvényesítése érdekében.

A tájékoztató szakemberek gyakorlatot szereztek az explicit tudás kezelésében, de a TM-ben arra is szükség van, hogy a tudást úgy tárolják, hogy az a megfelelő ember számára, a megfelelő időben és a megfelelő összefüggésben álljon rendelkezésre. Az így megváltozott követelményrendszerben két új ki-

váncalom jelent meg: a tájékoztató szakemberek sajátítsák el a közvetítéshez, kommunikációhoz szükséges készségeket (mivel a TM nagy jelentőséget tulajdonít a munkatársak fejében meglévő tudásnak); szolgáltatóból váljanak a szervezet kulcsfontosságú részévé (az intézmény szervezetének és működésének megismerése után aktívan kapcsolódjanak be a tervezési és döntéshozatali folyamatba). A cikkben egy áttekintő táblázat részletesen ismerteti, hogy az említett négy tevékenységbe – a tudás felderítése, forrásainak számbavétele, rögzítése-tárolása-feldolgozása, tudásmegosztás – bekapcsolódva milyen feladatokat tud(ná)nak vállalni a tájékoztató szakemberek, és milyen készségekre, tudásra és személyes tulajdonságokra van ezekhez ideális esetben szükségük. Egy leegyszerűsített példán: a tudás forrásainak beszerzése során a tájékoztató szakember fel tudja vállalni a szerződésekkel és licencekkel kapcsolatos teendőket; ehhez tárgyalási képességekre van szüksége; ismernie kell a használói igényeket és a jogszabályokat; személy szerint pedig hatékonyan kell kommunikálnia, motiváltnak, rugalmasnak és nyitottnak kell lennie.

(Hegyközi Ilona)

04/194

KIBBEE, Jo: Aux armes citoyens! Confronting the extreme right in French public libraries = Libri. 53.vol. 2003. 4.no. 227–236.p. Bibliogr.

Fegyverbe, polgárok! – A könyvtárosok válasza a szélsőjobb előretörésére a francia közkönyvtárakban

Érdekvédelem; Könyvtárosi hivatás; Közművelődési könyvtár; Tájékoztatás szabadsága

A francia szélsőjobboldal Nemzeti Frontja – Le Pen pártja – a kilencvenes évek közepén a helyhatósági választások nyerteseként négy városban is megszerezte a polgármesteri széket (Orange, Vitrolles, Marignane, Toulon). A polgármesteri hivatal az első három településen közvetlenül – és erősz-

kos módon – beavatkozott a közkönyvtárak működésébe: hiányolva a szélsőjobb ideológiáját hirdető irodalmat és kifogásolva a „nemzetietlen” könyvanyag és liberális sajtótermékek „túlsúlyát”. Ezek az események mozgósították a francia könyvtárosokat – majd a nemzetközi szakmai közvéleményt is – a demokratikus értékek védelmében. A tanulmány ismerteti a részleteket, a kulturális tárca és a szakmai egyesületek reakcióját, a közkönyvtár küldetéséről, politikai semlegesség, illetve elkötelezettség kérdéseiről, a vélemények szabadságáról, az értékfelfogásról, a gyarapítási politika és gyakorlati kérdéseiről és a könyvtárosok szerepéről a sajtóban kibontakozó vitát. Gyakorlati és filozófiai válszok egyaránt születtek. A könyvtárosok stratégiákat dolgoztak ki a politikai beavatkozás kivédésére, de foglalkoztak a cenzúra, a pluralisztikus gyűjtemények kérdéseivel, és megfogalmazták, mi is voltaképpen a könyvtárosok feladata a klasszikus demokratikus alapelvek védelmében.

(Murányi Lajos)

04/195

SINGER GORDON, Rachel: Getting started in library publication = Am.Lib. 35.vol. 2004. 1.no. 66–69.p.

Publikálás a könyvtárügyben – tanácsok kezdőknek

Publikációs tevékenység

A tanulmányban, amelynek szerzője nemrég publikált egy hasonló témájú könyvet (Guide to writing for publication. Scarecrow Press, 2004), praktikus tanácsokkal szolgál azok számára, akik most fontolgatják, hogy a könyvtári szakajtóban publikáljanak-e. Szakmánkban dolgozva mindenki képes arra, hogy írjon a szakma számára; álljunk ellen azonban a kísértésnek, hogy tudományos közleményeket írjunk, vagy annak a téveszmének, hogy nemzetközileg elismert nevet kell szereznünk minden áron, vagy hogy legalább húsz évet kell a pályán eltöltenünk, mire publikálni tudunk bármit is.

A szakirodalom állapota a különböző képzettségű és beosztású, különböző szinten és témáról más és más közönségnek író kollegáink munkáinak függvénye.

Az első lépést az online hírlevelekbe vagy a helyi lapokba írt rövidebb írások, könyvismertetések jelenthetik: ezek egyrészt önbizalmat adnak, másrészt ezáltal gyakorlatot szerezhetünk egy hosszabb lélegzetű cikk megírásához. Minél többet írunk, annál inkább tudatosul majd, hogy a megírással jobban tisztázhatjuk gondolatainkat. (Az írás és a publikálás együtt serkentőleg hat az új gondolatokra, és új megoldásokat is eredményez – Henson szerint.) A írás és a szakmai gyakorlat integrálásának megértése fontos lépés a könyvtári folyóiratokban való közreműködés örömeinek felismerésében.

Az írással kapcsolatos fontosabb kérdésekre és teendőkre is részletesen kitér a tanulmány, így arra, hogy

- mit tegyünk (és mit ne), ha visszautasítják kéziratunkat (stratégiák, megoldások),
- hogyan válasszuk ki a témát – amit jól ismerünk vagy jobban szeretnénk megismerni,
- hogyan tartsunk lépést a szakmát legjobban foglalkoztató időszzerű kérdésekkel,
- hogyan találjuk meg saját szűkebb szakterületünket, hogyan lehetünk egy téma szakértői,
- hogyan kezeljük témáinkat, ötleteinket (és így tovább)?

Megállapítja, hogy a publikálás révén jóval szorosabb kapcsolat tarthatunk fenn szakmánkkal, a többi kollegával, és tágul egyéni horizontunk is.

(Murányi Lajos)

Oktatás és továbbképzés

04/196

DIXON, Pat – TAMMARO, Anna Maria: Strengths and issues in implementing a collaborative inter-university course: the international masters in information studies by distance = Educ.Inf. 21.vol. 2003. 2,3.no. 85–96.p. Bibliogr. 11 tétel.

Együttműködés az oktatásban: egy nemzetközi masters kurzus erősségei és eredményei

Dokumentálóképzés; Együttműködés -nemzetközi; Távoktatás

A cikk az olasz Parma Egyetem és a brit Northumbria Egyetem részvételével létrehozott nemzetközi informatikai masters program jellemzőit ismerteti. A tanfolyam tartalmának részletes ismertetése helyett inkább a program kifejlesztésében és „szállításában” megvalósított nemzetközi együttműködés előnyeit és problémáit emeli ki, kitérve az engedélyeztetés bürokratikus folyamatára mindkét országban.

(Autoref.)

04/197

ESPELT, Constança: The implementation of the European Credit Transfer system as a curriculum evaluation tool = Libr.Rev. 53.vol. 2004. 2.no. 89–97.p. Bibliogr.

Res. német és francia nyelven

Az európai kredit-átviteli rendszer alkalmazása a könyvtárosképzés értékelésére

Könyvtárosképzés -felsőfokú; Tanterv, óraterv

Spanyolországban az 1970-es években indult el az alapfokú egyetemi könyvtáros képzés („első ciklus”), 1994-ben pedig négy egyetemen a felsőfokú (posztgraduális) dokumentációs képzés („második

ciklus”). Ma 13 egyetemen lehet alapfokú, 11-en pedig felsőfokú könyvtáros végzettséget szerezni.

Az 1987-es oktatási törvény bevezette a kredit rendszert, mely szerint 10 óra szükséges egy kredit megszerzéséhez. 60–90 kreditet kell teljesíteni egy egyetemi év során, 180–190 szükséges az első ciklus és 120–130 a második befejezéséhez. A 2001-es törvény az Európai Unió követelményekhez igazította az addigi szabályozást, amelynek szellemében készítették el a tanszékek a jelenlegi tanterveket.

A második ciklusra az első elvégzése után lehet felvételt nyerni, illetve a más szakról érkezők a 45–50 kredites alapvető könyvtárosi ismereteket nyújtó kiegészítő képzést követően kezdhetik meg tanulmányaikat.

A barcelonai egyetem könyvtáros tanszéke az 1915 óta működő könyvtáros iskolából fejlődött ki, mely eredetileg a közkönyvtári hálózat szakembereinek képzését végezte. Az egyetemen az első ciklusnak 160 hallgatója van, a másodiknak 100. Közöttük 25-en más szakokról, a kiegészítő képzés elvégzése után kerülnek ide. Az első ciklusban szinte kizárólag a tanszék 29 teljes munkaidős és 23 részmunkaidős tanára tanít, a másodikban jelentős mértékben részt vesznek más tanszékek oktatói is.

Az egyetem csatlakozott az európai egyetemi oktatási követelmények összehangolásának munkájához. A 2002–2003-as tanév kísérleti programjaiban a könyvtáros tanszék is aktívan részt vett, összegyűjtve azokat a tapasztalatokat, melyek megkönnyítik majd a bevezetett új oktatási módszerek értékelését. Ennek érdekében például közvélemény kutatást végeztek a hallgatók körében a tanárok munkájával kapcsolatban. Az értékelésre több okból is szükség van: korszerűsíteni kell a 10 éve érvényben levő tantervkészítési útmutatót, pontosan meg kell határozni az egyetemi képzés első és második fokozata közti különbséget, vagyis, hogy melyik mire teszi alkalmassá a hallgatókat, valamint részletesen le kell írni a különböző tárgyak tanításakor alkalmazott módszereket és ezek eredményét.

Fel kell tehát mérni, a képzés tartalmának és az oktatási módszereknek a koherenciáját, a más szakokról érkezett hallgatók kiegészítő képzésének megfelelőségét. Ezen kívül össze kell állítani azoknak a követelményeknek a listáját, melyek teljesítése az első szintet elvégzőket alkalmassá teszik a második szint elvégzésére. A dokumentációs képzésben tették meg az erre irányuló első lépéseket. 2002 júliusában a tanárok összeállították kurzusaik tervét, mely tartalmazta a különböző módszerek (elméleti előadás, esettanulmány, számítógépes laboratóriumi foglalkozások stb.) szerint tartott órák számát is. Megbecsülték tananyag elsajátításához szükséges órák számát is. A 2003–2004-es tanév során kérdőíves felmérést keretében kérdezik meg a hallgatók véleményét arról, hogy szerintük hány órára lenne szükség egy-egy tantárgy elsajátításához, és mennyire ítélik hasznosnak ezeket.

(Fazokas Eszter)

04/198

HARVEY, Ross – HIGGINS, Susan: Defining fundamentals and meeting expectations: trends in LIS education in Australia = Educ.Inf. 21.vol. 2003. 2,3.no. 149–157.p. Bibliogr. 21 tétel.

Az alapok meghatározása és az elvárások teljesítése: az ausztrál könyvtárosképzés irányzatai

Könyvtárosképzés, dokumentálóképzés

Az ausztráliai könyvtárosképzést a megoldatlan feladatok jellemzik, amelyek közül néhány már több évtizede létezik. A jellemzők és konfliktusok közül a cikk a következőkkel foglalkozik: többszintű képesítési rendszer, túl sok iskola széles körű szakterületi megoszlásban, a távoktatás széles körű gyakorlata, folytonos nyomás a tanrend megváltoztatására, országos képzési politika szükségessége (a LISEKA projekt).

(Autoref.)

04/199

HEUDSEN, Marijke Roggema-van: The challenge of developing a competence-oriented curriculum: an integrative framework = Libr.Rev. 53.vol. 2004. 2.no. 98–103.p.

Res. német és francia nyelven

A jártasságok elsajátítására irányuló könyvtárosképzés kereteinek kialakítása Hollandiában

Könyvtárosképzés, dokumentálóképzés; Tanterv, óraterv

A cikk azokat a társadalmi fejleményeket tárgyalja, amelyek miatt újra kellett gondolni a hollandiai könyvtárosképzést, és fontolóra kellett venni a programoknak az új igények szerinti átalakítását. A végzett hallgatók felkészültségével kapcsolatos követelmények súlypontja a tényszerű ismeretek elsajátításáról a problémamegoldásra, a helyzetfelismerésre, a csoporton belüli párbeszédre és a folyamatos továbbképzésre helyeződött át. A szóban lévő új követelmények fényében a szakmai képzés hollandiai országos tanácsa elrendelte a könyvtáros iskolák programjainak átalakítását. A cikk a reform kereteit, illetve gyakorlati alkalmazását mutatja be.

(Autoref.)

04/200

KAUFMANN, Frances G.: Collaborating to create customized library services for distance education students = Tech.Serv.Q. 21.vol. 2003. 2.no. 51–61. Bibliogr. 16 tétel.

Együttműködés távoktatásban részt vevő hallgatóknak nyújtandó könyvtári szolgáltatások létrehozására

Egyetemi könyvtár; Együttműködés -helyi; Szolgáltatások; Távoktatás; Tervezés

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER,

Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A cikk az amerikai Seton Hall University távoktatási szolgáltatásainak megtervezését és bevezetését ismerteti. A könyvtárosok, oktatók, vezetők és számítástechnikusok szakértelmére támaszkodva a meglévő szolgáltatásokat és erőforrásokat kibővítették és olyan szintre fejlesztették, hogy aránylag kevés többlet-kiadással a képzést távoli résztvevőkre is ki lehetett terjeszteni. Ebben a szolgáltatási csomagban a következőket kínálják: „testre szabott” könyvtári weboldalak az összes távoktatási programhoz, könyvtárbejelentő, telefonos és elektronikus postai segítő-szolgálat a kutatáshoz, további forrásmegosztási kezdeményezések. A cikk műszaki információkkal szolgál online web-források létrehozásához, és történeti áttekintést ad a könyvtár részvételéről az egyetem SetonWorldWide nevű távoktatási programjában.

(Autoref.)

04/201

RITTBERGER, Marc: CERTIDoc – Zertifikation eines einheitlichen Berufsbilds in Europa = Information. 55.Jg. 2004. 1.no. 29–34.p.

Res. angol nyelven

CERTIDoc – egységes európai bizonyítvány információs szakemberek számára

Dokumentálóképzés -felsőfokú; Egyesület -könyvtári -nemzeti; Minősítés

A „Certification européenne en information – documentation” (CERTIDoc) nevű projekt célja, hogy az információs pályákhoz szükséges kompetenciák egységes európai rendszerét kidolgozza. (Elődje hasonló céllal a DECIDOC projekt volt, a Leonardo da Vinci EU program keretében.) A CERTIDoc három nagy informatikai szövetség közös vállalkozása, (Deutsche Gesellschaft für Informationswissenschaft und informationspraxis, DGI;

L’Association des professionnels de l’information et de la documentation, ADBS, Franciaország; Sociedad española de documentación et información científica, SEDIC, Spanyolország) a brüsszeli Université Libre támogatásával.

A projekt 2002. novembertől 2004. októberig fut. A munka fázisai: 1. Körkérdés az európai informatikai szervezetekhez a jelenlegi helyzet felmérése és álláspontjuk megismerése érdekében. 2. A képzési eljárások rendszerezése és formalizálása nyomán egységes szabályzat kidolgozása. 3. A „képzési kézikönyv” átdolgozása. 4. Számítógépes program, mely alapján a képzítésre jelentkezők felbecsülhetik saját szintjüket. 5. Javaslat képzési eljárásokra. 6. Az Európa számára szükséges szakemberek létszámának és kategóriáinak felmérése.

A munka első lépéseként az informatika európai szervezeteit vették számba. 30 ország (köztük Magyarország) 94 szervezetét regisztrálták, ebből a könyvtári szervezetek száma 50, a dokumentációs intézményeké 14, az elsősorban menedzser jellegűeké 15, az irattáriaké 9 volt. 31-en küldtek vissza értékelhető választ. A válaszadók többsége helyeselte az európai érvényű informatikai kompetencia-szintek kidolgozását, egyedül az irattáros szövetségek nem mutattak érdeklődést a terv iránt.

A projekt egyik célja az informatikai képzést adó intézmények kézikönyvének összeállítása ill. aktualizálása. Ez voltaképpen a 2001-ben kiadott alapvető kézikönyv (Graumann et al.: Euroguide: Europäisches Zertifizierungshandbuch für Informationsfachleute. Frankfurt am Main, DGI.) átdolgozott és bővített kiadása.

A projekt vállalta a képzettségi szintek és szakterületek egységes definiálását. Négy szintet különböztettek meg, ezek megtalálhatók az egyes országok képzési rendszerében, bár terminológiájuk részbe eltérő. Pl.:

1.szint: Franciaország: „Információs-dokumentációs asszisztens” – Németország: „Információs asszisztens”

2. szint: F.: „Információs-dokumentációs technikus” – N.: „Információ analitikus”

3. szint: F.: „Információs-dokumentációs menedzser” – N.: „Információs specialista”

4. szint: F.: „Információs-dokumentációs szakértő” – N.: „Információ szakértő”

Az ismeretek tárgyát tekintve négy ill. öt kompetenciacsoporthoz különböztetnek meg: 1. Információkezelés. 2. Kommunikáció. 3. Menedzsment. 4. Kiegészítő tudásterületek. Vitatott, hogy az „információs technológia” alapismerete külön tudásterületnek számítson-e, vagy a korábbi négy mindegyikéhez hozzátartozzék. A tárgyi kompetenciacsoporthoz tovább bontották, így pl. az „1. Információkezelés” alcsoportjai:

I01. Interakció a használóval ill. a vevővel

I02. Információügy

I03. Információs jog

I04. Az információk szervezése és tárolása

I05. Információforrások és értékelésük

I06. Formális és tartalmi feltárás

I07. Információkeresés

I08. Állománykezelés

I09 Gyarapítás

I10. A dokumentumok megőrzése

I11 Információs intézmények szervezése

I12 Információközvetítés az igények szerint

A kompetencia elismerése kérdéseket vet fel: Ki (milyen intézmény) ismerheti el? Kinek ismerhető el? Milyen folyamat keretében? Jelenleg a vezető informatikai szervezetek jogosultak a kompetencia elismerésére, a német DCI, a francia ADBS, a spanyol SEDIC. Kik jelentkezhetnek minősítésre? Két lehetőség van: 1. A képzési bizottság bárki jelentkezését elfogadja, aki megfelel a nagyszámú formális és tartalmi kritériumnak. 2. Csak az oktatásügyben előzetesen megszerzett képesítéssel lehet jelentkezni (ilyen pl. a főiskolai master szint információs szakon), vagyis az előválogatást már az iskolai végzettség eldönti.

(Katsányi Sándor)

KÖNYVTÁRAK ÉS TÁJÉKOZTATÁSI INTÉZMÉNYEK

Nemzeti könyvtárak

04/202

FERNAU, Michael: Gesetz über Die Deutsche Bibliothek = Dial.Bibl. 16.Jg. 2004. 1.no. 14–22.p. Bibliogr. 21 tétel.

Törvény a német nemzeti könyvtárról

Feladatkör; Jogszabály -könyvtárügyi; Nemzeti könyvtár

A korábbi, 1969-es törvény a frankfurti Deutsche Bibliothek-nak küldendő kötelezpéldányok körét csak a nyomtatott művekre és a hanghordozókra